

BİYOKAPİTALİZM VE BEDEN SİMSARLIĞI: GÜNÜMÜZDE BEDEN TİCARETİNİN MESLEKLEŞMESİ

Murat ARPACI*

Öz

Bu çalışma, neoliberalleşme ve biyopolitika arasındaki ilişkiyi iki kavram üzerinden ele almaktadır: Biyokapitalizm ve beden simsarlığı. Biyokapitalizm, biyolojik yaşamın yeni neoliberal piyasa hedefleri doğrultusunda yatırım kaynağına dönüştürülmesi ile biyoteknoloji endüstrisinin gelişmesiyle ortaya çıkan yeni biyopolitik stratejilerin bütünleşmesini ifade etmektedir. Bu bağlamda biyokapitalizm, yeni neoliberalizm ile yeni biyopolitikanın eklenmesidir. Biyokapitalizm, biyolojik malzemeye ihtiyaç duyan endüstrilerin ve kurumların talepleri doğrultusunda bedeni en küçük bileşenlerine ayırarak bir yatırım kaynağına dönüştürür ve metalaştırır. Günümüzde organ, doku ve kadavra ticaretinin yaygınlaşması ve küresel bir karaborsaya dönüşmesi biyokapitalizmin bir sonucudur. Beden ticaretinin piyasadaki alıcılarına organ, doku ve kadavra temin eden beden simsarlığı ise biyokapitalizmin tüm iktisadi eğilimlerini ifade eden yeni bir meslekleşme biçimidir.

Anahtar Kelimeler: Biyokapitalizm, Yeni Biyopolitika, Beden Simsarlığı, Beden Ticareti, Organ Ticareti, Kadavra Ticareti.

BIOCAPITALISM AND BODY BROKERS: PROFESSIONALISATION OF BODY TRADE TODAY

Abstract

This study discusses the relationship between neoliberalization and biopolitics based on two concepts: biocapitalism and body brokers. Biocapitalism refers to the integration of new biopolitical strategies that have emerged with the development of the biotechnology industry with the transformation of biological life into investment source in line with new neoliberal market targets. In this context, biocapitalism is the articulation of new neoliberalism and new biopolitics. Biocapitalism transforms the body into an investment source and commodifies it, in line with the demands of the industries and institutions that need biological materials. Today, the spread of organs, tissues and cadaver trade and its transformation into a global black market are the result of biocapitalism. Body brokers, who provides body, tissue and cadaver to the buyers of the body trade, is a new form of professionalisation that expresses all the economic tendencies of biocapitalism.

Keywords: *Biocapitalism, New Biopolitics, Body Brokers, Body Trade, Organ Trade, Cadaver Trade.*

1. GİRİŞ

Bu çalışma, biyoteknoloji endüstrisinin ortaya çıkışı ve organ nakillerinin gelişmesi ile kadavranın, biyoteknoloji endüstrisi, sağlık alanı (hastaneler, tıp eğitimi, medikal şirketler, donör şirketleri, ilaç endüstrisi gibi) ve kozmetik endüstrisinde yaygın olarak kullanılmaya başlanmasının sonuçlarını, neoliberalizm ve biyopolitika kavramında yarattığı etkiler çerçevesinde tartışmayı amaçlamaktadır. Çalışma, biyolojik yaşamı doğrudan ilgilendiren bu üç gelişme ile birlikte günümüzde neoliberalizm ve biyopolitika ilişkisini nasıl yeniden düşünebiliriz sorusuna yanıt aramaktadır. Söz konusu gelişmelerle

birlikte biyolojik yaşamı kuşatan biyopolitik stratejilere yenileri eklendiği gibi bu stratejiler etrafında yaşam bilimleri ile kapitalizm arasındaki ilişki de yeniden yapılanmıştır.

1950'lerden itibaren gelişmeye başlayan ancak esas olarak 1980'lerde ortaya çıkan biyoteknolojilerin gelişmesine eşlik eden iki önemli gelişme daha bulunmaktadır: DNA araştırmaları ve organ naklinde yaşanan ilerlemeler. Bilim alanında yaşanan ve biyoteknolojilerin ortaya çıkışını hazırlayan bu gelişmeler, 1980'lerde itibaren giderek kuralsızlaşan neoliberal piyasanın ve sisteme hakim olan şirketleşme mantığının tüm toplumsal alanlardaki hakimiyetini giderek güçlendirme sürecine tekabül etmektedir. Biyoteknolojilerin ve neoliberalizmin birbirlerini besleyerek eş zamanlı yükselişlerinin en önemli sonucu, bilimin ve bilimle uğraşan kurumların daha fazla neoliberal piyasanın hedefleri doğrultusunda yeniden yapılandırılması olmuştur. Tıp eğitimi veren, medikal alanda faaliyet gösteren ve organ nakli yapan şirketler ile birlikte ilaç, gıda ve kozmetik endüstrisi giderek kuralsızlaşan bir piyasa mantığına göre faaliyet göstermeye başlamıştır. Bu bağlamda biyoteknoloji endüstrisinin gelişmesiyle birlikte başta biyoloji ve tıp gibi yaşam bilimleri olmak üzere bilimsel bilgi üreten tüm disiplinler ve kurumlar neoliberalleşme sürecinden etkilenmiştir. Yeni biyopolitik stratejilerin başında gelen biyoteknoloji endüstrisi, biyolojik yaşamın tüm unsurlarını sermaye birikim kaynağı olarak görmekte ve söz konusu biyolojik malzemeyi bu birikimin çıkarları doğrultusunda kullanmaktadır. Bu bağlamda söz konusu endüstri için biyolojik yaşam bir rezervdir. Neoliberalleşme dalgası insan bedenini hücrelerine kadar metalaştırırken, biyoteknoloji endüstrisi ve şirketleşen sağlık sahası da bu metalaşmadan en fazla kazanç elde eden alanlar olmuştur. Biyoteknoloji endüstrisi ve sağlık alanında faaliyet gösteren şirketler, biyolojik yaşamdan hem bilgi hem de ürün olarak meta üretmektedirler.

Biyoteknoloji endüstrisi, sağlık alanında eğitim, araştırma ve geliştirme faaliyeti yürüten şirketler, hastaneler, ilaç ve kozmetik endüstrisi, hem bilgi hem de ürün üretebilmek için her geçen gün daha fazla biyolojik malzemeye ihtiyaç duymaktadırlar. Bu biyolojik malzemenin somut karşılığı başta organ, doku, hücre ve kadavra olmak üzere esasında bedenin bütün parçalarıdır. Bu nedenle günümüzde beden ticareti, organ ve kadavra ticaretine indirgenemeyecek ölçüde bedenin tüm öğelerinin metalaştırılması stratejisi üzerine kuruludur. Bu bağlamda günümüzde piyasanın taleplerinin ortaya çıkardığı sonuç, beden ticaretinin milyonlarca dolar hacme ulaşması, yüzbinlerce kadavranın, organın ya da beden parçasının (doku, kan vb.) piyasadaki arz-talep ilişkisi doğrultunda belirlenen fiyatlarla dolaşıma girmesidir. Organları, dokuları ve kadvraları dolaşıma giren kişiler çoğunlukla yoksullar ve mülteciler, kadvraları tıbbi araştırmalar için bağışlananlar ya da hastanelerin morglarında ve krematoryumlarda yakınlarından izinsiz olarak beden parçaları alınıp satılan kişilerdir. Beden ticareti etrafında gelişen bu sektörleşme çoğu kez illegal ve denetimsiz koşullarda yapılmaktadır. Organ, doku ve kadavra ticaretini ifade eden “body trade” (beden ticareti), “body market” (beden borsası) ve “red market” (kırmızı borsa) gibi kavramlar 2000’li yıllardan itibaren literatüre girmiş durumdadır. Söz konusu ticaretin yaygınlaşmasıyla yalnızca sektörün kendisiyle ilgili değil sektörün aktörleri ve bu “mesleği” icra edenler hakkında da yeni kavramlar ortaya çıkmıştır. Beden borsasının müşterilerine beden ve parçalarını temin eden aracılar literatürde “body brokers” (beden simsarları) denilmektedir.

Bu çalışma günümüzün hakim paradigması olan neoliberal biyopolitikayı biri teorik diğeri pratik iki sonuç etrafında tartışmaktadır: Biyokapitalizm ve beden simsarlığı. Biyokapitalizm, neoliberalizm ile biyopolitikanın yeni gelişmeler etrafında (biyoteknoloji endüstrisi gibi) ortaya çıkardığı teorik sonucu ve eklemleme biçimini ifade etmektedir. Beden simsarlığı ise bu neoliberal yeni

biyopolitikanın, yani biyokapitalizmin cisimleşmiş bir örneğidir. Beden simsarları çoğu kez illegal ve etik dışı yöntemlerle dokuların, organların ve ölü bedenlerin piyasada dolaşımını sağlayan ve bu piyasanın taleplerini karşılayan araçlardır. Dolayısıyla biyokapitalizmi bir meslekle özetlemek ya da örneklemek gerekirse bunun beden simsarlığı olacağını söylemek yanlış olmaz.

2. BİYOKAPİTALİZM: YAŞAM BİLİMLERİ VE KAPİTALİZMİN BÜTÜNLEŞMESİ

Günümüzde canlı yaşamının ve insan bedeninin yeni tıbbi gelişmeler ve teknolojilerden nasıl etkilendiğine dair tartışmalar, bilim ve neoliberalizm arasındaki eklemlenmeler, söylemsel geçişkenlikler ve stratejik ortaklıklar temelinde yürütülmektedir. Günümüz kapitalizmine hakim olan neoliberalizm, yaşama dair her unsurun metalaştırıldığı, güvencesizliğin norma dönüştüğü ve piyasa mübadelesinin yalnızca sistemin genel işleyiş mantığına değil bütün insan eylemlerine ve ilişkilerine rehberlik ettiği bir teoriye dayanmaktadır. Neoliberalleşme, yalnızca iktisadi ve siyasi yönetim mantığını değil, iş bölümleri, sosyal ilişkiler, düşünce şekilleri, üreme etkinlikleri ve en derin alışkanlıkları yıkıp yeniden inşa eden bir harekettir (Harvey, 2015: 11). İktisadi ve siyasi kültürle birlikte, etik ve kültürel formların piyasanın kazanç ve mübadele mantığına göre yeniden yapılandırıldığı bu zihniyet formu, yaşam bilimlerini de derinden etkilenmiştir. Bu yeniden yapılanma, yalnızca yaşam bilimlerini değil, yaşam bilimleri ile neoliberalizm arasındaki eklemlenmenin pratik sonucu olarak yeni beden kültürünü, yaşama ve ölüme dair algıları da dönüştürmüştür.

Yaşam bilimleri ile neoliberal kapitalizm arasında kurulan bu ilişkiyi, Kaushik Sunder Rajan'ın *biyokapital* kavramı etrafında tartışmak mümkündür. Rajan, biyokapitali şu sözlerle açıklar:

“Biyokapital”, yaşam bilimlerinin günümüzdeki işleyişinin parçası olan mübadele ve dolaşım sistemleri üzerine bir çalışma olmanın yanı sıra, söz konusu yaşam bilimlerinin, içinde bulunduğumuz dönem için giderek temel epistemolojiler haline gelmesini konu ediyor.” (Rajan, 2012: 26).

Biyokapital kavramı günümüz kapitalizminin biyopolitik yönüne işaret eden bir kavramsallaştırmadır. Rajan, “kapitalizmin biyopolitik bir biçimi” (Rajan, 2012: 343) olarak tanımladığı biyokapital kavramını Foucault’nun biyopolitika kavramı ile Marx’ın metaların mübadelesi ve dolaşımı üzerine düşüncelerini sentezleyerek teorileştirir. Foucault’ya göre biyopolitika, biyolojik yaşama dair süreçlerin siyasal hesapların odağına yerleşmesi ve biyolojik süreçleri düzenlemeye yönelik stratejiler izleyen yeni bir iktidar formunun ortaya çıkmasıydı (Foucault, 2003: 102-103; Lemke, 2013: 54). Biyopolitika, temelde, tüm canlı yaşam formlarının yeniden sorunsallaştırılmasını da beraberinde getiriyordu. Foucault’ya göre biyopolitik stratejilerin tahayyül ettiği insan, şirket, girişim ve üretim insanıydı (Foucault, 2015: 128) ve bu stratejiler, nüfusun ve toplumun bu tahayyül doğrultusunda dönüştürülmesi için gerekliydi. Dolayısıyla burada biyolojik varoluşun siyasallaştığı ve kapitalizmin ihtiyaçları doğrultusunda iktisadileştiği bir biyo-iktidar yapısı söz konusudur ve biyokapitalizmin bir yönünü bu oluşturmaktadır.

Biyokapitalizmin diğer teorik yanı ise Marx’ın mübadele ve dolaşım hakkındaki düşüncelerine dayanır. Marx’a göre bir şeyin meta olmasının koşulu mübadele edilebilir olmasıdır (Marx, 2011: 94). Piyasada metalar dolaşıma girerek başka metalarla mübadele edilirler ve modern kapitalizmde mübadelenin yegâne aracı paradır. Buradan hareket edersek Rajan’ın da belirttiği üzere biyokapitalizmin analizi “para, bilgi ve biyolojik malzeme gibi farklı biçimlerdeki birçok mübadele

biriminin analizini içerir” (Rajan, 2012:26). Rajan, bilgi, para ve biyolojik malzeme arasında kurulan yeni bir ilişki olarak tarif ettiği biyokapitalizmin ortaya çıkışını genom araştırmalarının ve biyoteknoloji endüstrisinin gelişmesiyle açıklamaktadır. Biyoteknoloji şirketleri, insan biyolojisinin en incelikli yönlerini açığa çıkaran genom araştırmalarını endüstrileştirerek veri tabanı elde etmiş ve buradan üretilen bilgiyi de sermaye birikimine dönüştürmüşlerdir. Bu süreçte en etkili sektör de ilaç endüstrisi olmuştur (Rajan, 2012: 49).

Rajan, biyokapital kavramından hareketle yalnızca biyopolitika kavramını yeni bir bağlamda yorumlamaz aynı zamanda özne kavramını da bu çerçevede tartışır. Foucault'nun modern öznenin *yaşam*, *emek* ve *dilin* kesiştiği noktada kurulduğunu öne süren teorisini yeniden yorumlayan Rajan, biyokapital ile birlikte yaşam, emek ve dilin yeni konumunu şu sözlerle yorumlar:

“Yaşam, özellikle de yaşamın yatırım yapılabilecek inandırıcı bir gelecek biçiminde yeniden tanımlanması; emek, özellikle tüketim emeği, bağımsız tercihlere sahip bir özne olarak tüketmek veya bir denek özne olarak tüketilmek; ve nihayet, mübalağalı reklam ve umut, kurtarıcılık ve mesihçilik söylemlerinde kullanıldığı biçimiyle dil.” (Rajan, 2012: 338-339).

Yaşamın sermaye yatırımının odağına yerleşmesi, öznenin kendisinin de tüketildiği bir piyasa kültürünün oluşması ve bu koşullarda çaresizleşen özneyi “umut” vaat ederek teskin eden yeni bir reklam dili, biyokapitalizmin ideolojisinin dayanaklarını oluşturmaktadır.

Bu yeni biyopolitika ile neoliberalizm arasındaki ilişkiyi tartışan isimlerden biri olan Melinda Cooper da, yeni biyopolitika ile birlikte neoliberalizmin

sermayeleştirmek istediği şeyin “insan kanı” olduğunu ve bununla birlikte biyolojik üremeye dair tüm unsurların metalaşmaya müsait hale getirildiğini belirtir (Cooper, 2008: 9). Neoliberal yeni biyopolitika ile birlikte biyolojik yaşamın bütün parçaları sermaye birikiminin kullanacağı bir nesneye dönüşmektedir. Cooper’a göre neoliberal biyopolitikanın yaşam süreçleri ile sermaye birikim süreçlerini birlikte yönetmesinde biyoteknoloji endüstrisi önemli bir rol üstlenmektedir. Nitekim Cooper, yeni biyopolitikayı, neoliberalizm ile biyoteknolojinin iktisadi ortaklığı zemininde tartışır. Cooper’a göre neoliberal büyümeye dair teorilerin tarihi ile biyoteknolojik büyüme vizyonları eş zamanlı olarak izlenmelidir (Cooper, 2008: 19). Günümüzde yaşam bilimleri ve biyoteknoloji aynı iktisadi birikim rejimlerinin bir parçasına dönüştürülmüştür. Bu nedenle de ABD’de biyoteknoloji endüstrisi 1980’lerden itibaren sistematik olarak desteklenmeye başlanmıştır (Cooper, 2008: 26-27). Bu anlamda yeni biyopolitika ve biyoteknoloji endüstrisi ile bilim, kapitalist birikim rejimine tabi hale getirilmiştir.

Günümüzde beden politikaları konusunda Foucault’nun iktidar kuramının açtığı teorik hatla temas halinde olan önemli bir tartışma da, bedeninin yeni kuşatılma biçimlerine ilişkindir. Donna J. Haraway, Gilles Deleuze ve Beatriz Preciado gibi isimler, artık biyolojik yaşamın ya da biyolojik malzemenin mikro ölçeklerde kuşatıldığını, denetlendiğini ve metalaştırıldığını ifade ederler. Biyoteknolojilerle birlikte ortaya çıkan yeni beden politikalarını tartışan isimlerden biri olan Donna J. Haraway, 1985 tarihli “Siborg Manifestosu: Yirminci Yüzyılın Sonunda Bilim, Teknoloji ve Sosyalist Feminizm” başlıklı önemli metninde, günümüzde tahakkümün form değiştirdiğini belirtir. Haraway’e göre artık eski hiyerarşik tahakkümlerden, “tahakküm enformatiği” olarak adlandırdığı başka bir evreye geçilmiştir. Haraway’e göre bu yeni evrenin unsurlarından biri de genetik mühendisliği ve optimal genetik stratejilerdir (Haraway, 2010: 64-65).

Bedene yönelik iktidar stratejilerinin dönüştüğünü ifade eden isimlerden biri de Gilles Deleuze'dür. Deleuze, 1990'da yazdığı "Denetim Toplulukları Üzerine Ek" başlıklı metninde, günümüzde bedeni bir bütün olarak kapatıp-kuşatan disiplin stratejisinin yerine daha incelikli denetim stratejilerinin geçtiğini belirtir. Deleuze'e göre denetim toplumlarında "bireyler bölünebilir bir hal alırken, kitleler de örneklemeler, veriler, piyasalar ya da bankalar halini almıştır" (Deleuze, 2006: 201).

Beatriz Preciado ise günümüz kapitalizminde endokrinolojinin, farmakolojinin, ilaç endüstrisinin ve kimyasalların oynadığı role dikkat çeker. Preciado, ileri biyo-moleküler teknikler ile birlikte ortaya çıkan yeni bir tür kapitalizmle karşı karşıya olduğumuzu belirtir. Preciado'nun "farmako-pornografik biyokapitalizm" olarak adlandırdığı bu yeni kapitalizmin ortaya çıkmasında İlaç endüstrisi ve tıbbi kimyasallar önemli bir rol üstlenmektedir. Moleküler teknolojilerin denetimi altında yaşadığımızı belirten Preciado'ya göre 1980'lerde yeni hormonlar keşfedilmiş ve bunlar ticarileşmiş, üreme alanında yeni mikro-protez denetim mekanizmaları ortaya çıkmıştır (Preciado 2008: 107). Preciado'ya göre farmako-pornografik biyokapitalizm, yeni bir öznelğin icadı ve onun küresel yeniden üretimidir (Preciado 2008: 108). Bu bağlamda bedenin konumunun da dönüştüğüne işaret eden Preciado'ya göre farmako-pornografik çağda beden, edilgen bir materyal değil tekno-yaşam sistemleri tarafından parçalara ayrılmış tekno-organik bir arayüzdür (Preciado 2008: 113).

Biyokapitalizme dair tüm bu tartışmalar, biyolojik olanın daha fazla bileşenlerine ayrılmasının, mikro-iktidar stratejileriyle kuşatılmasının ve biyoteknoloji endüstrileri tarafından metalaştırılmasının birlikte işlediğine vurgu yapar. Bu sürecin temel bir parçası olan biyoteknolojinin temelleri iki önemli gelişmeye yaslanmaktadır: Organ nakilleri ve DNA araştırmaları. Biyoteknolojinin gelişmesi, DNA araştırmaları ve organ nakillerinin gerçekleşmesi, birlikte ortaya çıkan

gelişmelerdir. İlk başarılı organ nakli 1950'lerde böbrek nakli ile gerçekleştirilmiş, 1960'lerde kalp ve karaciğer nakli ile bu alandaki gelişmeler devam etmiştir (Cooper, 2008: 106). Biyoteknolojinin gelişmesinin esas motivasyonunu ise DNA araştırmaları oluşturmaktadır. DNA'nın çift sarmal yapısı ilk kez 1953 yılında James Watson ve Francis Crick tarafından ortaya konmuş, bu tarihten itibaren DNA'nın yapısal dizisini ortaya çıkarmaya yönelik çalışmalar artmış ve biyoteknoloji sahası ortaya çıkmaya başlamıştır. İlk biyoteknoloji şirketi olan *Cetus* 1971 yılında kurulmuş olsa da, 1980 yılında *Genentech* isimli şirketin hisselerini kamuya arz etmesiyle biyoteknoloji ekonomisi dünyaya ilk kez duyurulmuştur (Rajan, 2012:38). Biyoteknoloji genel olarak canlı yaşamına dair sorunları çözmek, organizmaların yapısını değiştirmek ve organizmaları kullanarak yeni ürünler üretmek üzerine kurulu bir alandır. Yaşam bilimleri, mühendislik ve yeni teknolojilerin birlikteliği ile ilerleyen biyoteknoloji şirketleri özellikle genetik alanında ve DNA araştırmalarında tanınır hale gelmişlerdir. Biyoteknolojinin en önemli finansal destekçilerinin başında bu sahayı kendileri için potansiyel değer kaynağı olarak gören ilaç şirketleri gelmektedir (Rajan, 2012:40).

DNA araştırmalarının oluşturduğu birikimin sonucu olan *İnsan Genom Projesi* (Human Genome Project) 1990 yılında resmi olarak da başlatılmıştır. Uluslararası bir nitelik taşıyan ve dünya ekonomisinde söz sahibi birçok ülkenin (ABD, Almanya, Japonya, Çin ve Fransa) bilim insanlarının bir araya gelmesiyle oluşan genom komisyonu, ilk taslağını 2001 yılında yayınlamıştır (Öner, 2001: 59). Genom projesinin temel amacı "günümüzde tedavisi olmayan 3.000'den fazla genetik hastalığa yatkınlıkları belirlemek, ilgili genlerin yerlerini, yapılarını aydınlatarak tanı ve tedaviyi olanaklı kılmak, gereken genetik düzeltmeleri yapmaktır" (Tuğ vd., 2002: 57). Ancak insan yaşamındaki tıbbi sorunlara çözüm bulmaya yönelik bu iyimser girişimin sağlık alanındaki neoliberalleşmeden etkilenmesi kaçınılmaz olmuştur. Nitekim genom projesine dair ilk resmi taslağın

yayınlandığı dönemde *Celera Genomics* isimli bir biyoteknoloji şirketi “farklı ırklardan seçtiği beş denekten aldığı DNA örneklerinde insan genomunun dizin analizini büyük ölçüde tamamlamış ve sonuçları *Science* dergisinde yayınlamıştır” (Öner, 2001: 59). 1998 yılında kurulan ve hızla büyüyen Celera Genomics’in de etkisiyle 2000’li yıllarda biyoteknoloji şirketlerinin hisselerinde bir patlama yaşanmış ve biyoteknolojiye dayanan devasa bir küresel ekonomi sahası doğmuştur. Tıbbi faaliyet gösteren şirketler artmış, üniversiteler başta olmak üzere bilim kuruluşları piyasanın birikim stratejilerine göre yeniden yapılandırılmaya başlanmış ve ilaç endüstrisinin finansal hacmi genişlemiştir. Biyoteknolojiler yalnızca sağlık alanında değil tarım ve beslenme alanını da dönüştürmüştür. Genetiğiyle oynanmış tarımsal ürünler günümüzde beslenmenin bir parçası haline gelmiştir (Işık, 2004: 108).

Biyoteknoloji, yaşam bilimleri ile sermayeyi giderek daha fazla ortak hedefler etrafında bir araya getirme ve bütünleştirme hedefine dayanmaktadır. Sektörün doğası gereği biyoteknoloji sahasında faaliyet göstermek isteyen şirketlerin bilimden yararlanması gerekmektedir. Bu yararlanma yalnızca bilgi ve teknik bağlamında değil meşruiyet elde etme ile de ilişkilidir. Biyoteknoloji şirketleri bilimsel meşruiyete sahip oldukça ve bilim kuruluşlarından destek aldıkça büyümekte, güvenilirlikleri artmakta ve güçlenmektedir. Öte yandan, tıp ve sağlık alanının ticarileştiği neoliberal bir sistemde, yaşam bilimleri de, araştırma ve geliştirme faaliyetleri için ihtiyaç duydukları finansal destek açısından bu şirketlere muhtaç hale getirilmektedir.

Biyoteknoloji şirketleri, DNA ve genetik mühendisliği gibi insan biyolojisini köklü bir şekilde etkileyen alanların şirketleşmesinden duyulan toplumsal endişenin farkında olmuşlardır. Nitekim 1982 yılında yapılan Wesleyan Sempozyumu’nun üstlendiği rollerden biri de bu endişeleri gidermeye yöneliktir. Wesleyan Üniversitesi tarafından düzenlenen sempozyumun konusu DNA araştırmalarıdır.

Sempozyumda bilim insanlarının yanı sıra biyoteknoloji şirketlerinin temsilcileri de konuşma yapmışlardır. Bu şirketlerden biri olan ve biyoteknoloji endüstrisinin dünyaya açılmasına öncülük eden *Genentech* şirketinin üyelerinden Robert A. Swanson, sempozyumda, “Science and Business: Working Together to Meet Human Needs” (Bilim ve İş Çevreleri: İnsan Gereksinimlerinin Karşılmasında Elele) başlıklı bir konuşma yapmıştır. Swanson’un konuşmasının başlığı biyokapitalizmin hem temellerini hem de ideolojisini özetler niteliktedir: Bilim ve sermayenin insan ihtiyaçları için birlikteliği. Swanson, bahsi geçen konuşmasına, biyoteknolojiye duyulan endişelere yer vererek başlamıştır:

“Bugünlerde bazı kimseler, araştırmacı bilginlerle iş çevreleri üyeleri arasında kurulan herhangi bir iş ilişkisine biraz kuşkuyla bakıyor görünüyorlar. Böyle bir tutum, bilim tarihi hakkında yeterli bir görüşe sahip olmayışın belirtisidir. Çünkü tarih boyunca bu tür ilişkiler olagelmıştır ve bundan kazançlı çıkan taraf insanlık olmuştur.” (Swanson, 1987: 93)

Swanson’un konuşmasında iki kavram biyokapitalizmi anlamak açısından dikkat çekicidir: Sym-biosis ve DNA endüstrisi. Swanson, *Genentech* şirketi deneyimi örneğinde bilim ve iş çevreleri arasındaki bağı açıklarken, organizmaların yardımlaşarak birbirleriyle yaşamalarını ifade etmek için kullanılan *sym-biosis* yani *ortakyaşam* kavramını kullanır (Swanson, 1987: 93). Swanson’un konuşmasında ikinci dikkat çekici kavram DNA endüstrisi kavramıdır. Swanson, yaygın olarak kullanılan “DNA dizilimi” ya da “DNA araştırmaları” kavramları yerine “endüstri” kavramını tercih etmiştir. Zira Swanson’un üzerinde durduğu esas nokta DNA araştırmalarının ekonomiye sağladığı olanaklardır (Swanson, 1987: 95). Bu kavram tercihlerinin nedeni esasında artık DNA, genetik ve biyoteknolojilerin gelişmesiyle yaşam bilimleri ile kapitalizmin adeta tek organizma gibi bütünleştiğinin vurgulanmasıdır. Swanson, bu endüstrisinin küresel piyasada ABD ekonomisine sağlayacağı katkıyı ve biyoteknolojinin vaatlerini ise şu sözlerle ifade etmektedir:

“DNA endüstrisi, yeni, buluşçu bir iş alanı olarak tarihsel bir görevi yerine getirmektedir. Bundan önce görülen, bilgisayarlar ve yarı iletkenler (transistörler) alanında kurulan yüksek teknoloji şirketleri gibi, rekombinant DNA endüstrisi de, ulus olarak rekabetçilik gücüne son derece büyük gereksinim duyduğumuz bir sırada, Amerikan endüstrisine dünya pazarlarında bu gücü kazandırma yolunu tutturmuş bulunuyor. Ulusumuzun ivedi işsizlik sorunu ile karşı karşıya olduğu bir zamanda iş olanakları yaratıyor. Ve insanların yaşamlarını zenginleştirecek ürünlerini üretmenin eşliğinde bulunuyor.” (Swanson, 1987: 96)

Bilginin üretilerek pazarlanması dışında Swanson’un dikkat çektiği üzere biyoteknolojilerin biyokapitalizme en büyük katkılarından biri de yeni ürünlerin yani metallerin üretimidir. Tıp ve sağlık alanıyla birlikte, gıda ve ilaç üretimi bu ekonominin en önemli ayaklarını oluşturmaktadır. Nitekim Swanson, konuşmasında, “kârlı, milyarlık bir şirket olma hedefimize ulaşmak için önümüzde aşmamız gereken uzun bir yol bulunmakla birlikte, işi başlatma evremiz, ilk ürünümüzü pazarlamayı umduğumuz bu yıl (1982) tamamlanmış olacak” (Swanson, 1987: 97) demektedir.

Swanson’un bilim ve kapitalizmin işbirliği yapması gerektiğine dair sözlerinin şüphesiz bir karşılığı bulunmaktadır. Nitekim biyoteknoloji ve biyokapitalizmin en önemli sonuçlarından biri de üniversiteler üzerinde olmuştur. Genom analizini yayınlayan *Science* dergisinden Philip H. Abelson, biyoteknoloji alanında ard arda şirketlerin kurulduğunu, bu şirketlerin bilim insanlarını çekmeye başladığını ve bunun yanı sıra akademik kurumlarda çalışan bilim insanlarının da şirket kurmaya akın ettiğini belirtmektedir. Abelson’un aktardığına göre 1980’lerde bu sektörde 150 kadar şirket kurulmuştur (Abelson, 1987: 109). Bu durum sadece bilim insanlarının akademiden ayrılıp kazançlı bir alana yönelmesi anlamına gelmemektedir. Abelson’un aktardığına göre, birçok profesör, hem biyoteknoloji şirketlerinin yönetim kurullarında yer almış hem de üniversitedeki görevlerine devam etmişlerdir (Abelson, 1987: 110). Bilimsel iş gücünün ayrışıp sektör değiştirmesinden ziyade bilim ve biyoteknoloji

endüstrisini daha fazla birleştiren, ittifaklar, ortaklıklar ve geçişkenlikler oluşturan bir durum söz konusudur.

Biyokapitalizm, hem bilginin, hem de biyolojik malzemenin birbirinin kaynağı olacak bir biçimde metalaşmasına dayanmaktadır. Biyokapitalizmde öncelikle biyolojik malzeme metalaştırılarak hem bilgi hem hammadde, yani ürün kaynağına dönüştürülür. Beden üzerinde yapılan araştırmalarla üretilen bilgi, biyoteknolojilerin geliştirilmesi için zorunludur. Bilgi, aynı zamanda maddi değeri olan bir metadır. Tıp, sağlık ve ilaç endüstrileri bilgiyi üretirler ve maddi değeri olan yeni formda metalara dönüştürürler. Biyolojik malzeme aynı zamanda üretim için bir hammadde kaynağıdır. Biyolog James Donady “DNA genetik malzemedir” (Donady, 1987: 17) derken aslında DNA’nın sadece bilgi açısından değil yeni endüstriyel ürün üretimi açısından bir malzeme olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır. Barry I. Kiefer de “önümüzdeki yıllar için umut veren üç alanın” ilaç, kimya ve gıda endüstrisi olduğunu vurgulamıştır (Kiefer, 1987: 44). Örneğin kozmetik sanayi günümüzde biyoteknoloji sayesinde kadavralardan ürün üretebilmektedir. Netice itibarıyla biyoteknoloji şirketleri ve biyokapitalizm, bilgi ve ürün üretmek için biyolojik malzemeye ihtiyaç duymaktadır. Bu malzemeyi ister “denek”, ister “donör” ya da istersek -Rajan’ın sözünü ettiği yeni neoliberal süslü dilin bir sonucu olan- “bağışçı” nitelendirmesiyle adlandıralım, biyolojik yaşamın ve elbette bu yaşamın toplumsal yaşamdaki somut karşılığı olan bedenin metalaştığı ve de ticarileştiği, biyoteknoloji piyasasının mübadele ilişkilerinin bir parçası haline geldiği bir süreçle karşı karşıyayız. Biyokapitalizmin bedene dair tüm tabuların kaldırılmasını savunan bir sistem olmasının nedeni tam da budur (Yu & Liu, 2009: 294). Bedenin, biyoteknoloji endüstrisinin talep ve stratejileri doğrultusunda serbest kullanımı için öncelikle onun bütünlüğünü koruyan kültürel anlamlarından arındırılması gerekmektedir.

Biyokapitalizmle birlikte beden bir biyolojik malzeme olarak metalaşmasının önemli bir boyutunu kadavra, gan ve doku ticareti oluşturmaktadır. Biyokapitalizmle birlikte insan bedeni adeta bir “hazine” (iç organlar, doku, kemik iliği, üreme organları, kan, plazma, saç ve hatta gövde) olarak görülmektedir. Bugün sadece uluslararası doku ticareti 500 milyon dolar hacindedir (Sharp, 2006: 11).. Özellikle kadavra ticareti kazançlı bir alan haline dönüşmüştür ve günümüzde kullanılan ismiyle “beden marketi” (body shop) ABD’de tıbbi pratiği şekillendirir hale gelmiştir (Sharp, 2006: 11). Bu noktada biyokapitalizmin ihtiyaç duyduğu biyolojik malzemenin yani bedenlerin nasıl tedarik edileceği sorunu ortaya çıkmaktadır. Beden sımsarlarının (body brokers) ortaya çıkışı da ancak bu bağlamda anlaşılabilir. Biyokapitalizmin içerisinde varlık gösteren şirketlerin biyolojik malzeme ihtiyacı ile birlikte ilaç endüstrisinin talepleri, organ nakli yapan kurumların özelleşmesi, kozmetik endüstrisinin gelişmesi ve silah şirketlerinin deneylerinde insan bedenlerini kullanmak istemesi, beden sımsarlarını bu yeni ekonomi sahasının önemli fakat gizli aktörlerinden biri olarak ortaya çıkarmıştır.

3. BEDEN SİMSARLIĞI: BEDEN TİCARETİNİN MESLEKLEŞMESİ

Literatürde ve basında, organ, doku ve kadavra ticaretini adlandırmada genel olarak “organ trade” (organ ticareti), “cadaver trade” (kadavra ticareti) ve “body trade” (beden ticareti) nitelendirmeleri kullanılmaktadır (Cheney, 2006; Bennett ve Wilson, 2010; Lundin, 2015). Söz konusu ticaretin çoğu kez illegal ve yeraltında yürütülmesi nedeniyle “black market” (kara borsa) kavramı da sıklıkla kullanılan nitelendirmelerdendir (Larry, 2004; Martin, 2019). Henüz bu nitelendirmeler kadar yaygın olmasa da literatürde kullanılan başka bir kavram da “red market” (kızıl borsa) olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu ticareti “red market” kavramı ile anlatan Scott Carney’in *The Red Market: On the Trail of the World's Organ Brokers* başlıklı araştırmasından sonra bu kavram

literatürde kullanılmaya başlanmıştır (Carney, 2011). Bu ticareti yapan araçlar ise “body brokers” (beden simsarları) olarak nitelendirilmektedir. Bu kavramın yerleşmesinde ise Annie Cheney’in *Body Brokers: Inside America's Underground Trade in Human Remains* başlıklı çalışması öncü bir nitelik taşımaktadır (Cheney, 2006).

Scott Carney, bahsi geçen araştırmasında, hem biyoteknoloji endüstrisinin taleplerinin hem de kadvraları tüketerek gerçekleştirilen yeni tıbbi pedagojinin ihtiyaçlarını karşılamak için büyük miktarda insan malzemesine, organlara ve kadvralara ihtiyaç duyulduğunu belirtir. Tıp eğitimi veren özel ve resmi kurumlar ile birlikte ilaç şirketleri ve kozmetik endüstrisi de bu malzemeye ihtiyaç duyan alanların başında gelmektedir (Carney, 2011: 19). Carney’in dikkat çektiği önemli nokta beden ticaretinin nasıl perdelendiğidir. Carney’e göre ister canlı bir donörden isterse kadvradan olsun bağışçının haklarını koruma ve hasta mahremiyeti adına kimliğinin gizlenmesi, yani bağışçının anonimleştirilmesi, aradaki tedarik zincirinin ve ticari ilişkinin gizlenmesine neden olmaktadır (Carney, 2011: 33). Bu gizlilik ilkesi de söz konusu ilişkinin yeraltına inmesine, illegal yapılmasına, bedenlere ve bağışçılara yönelik çeşitli suistimallere kapı aralamaktadır.

Carney’in araştırmasının bir başka önemli yanı, organ, doku ve kadvra ticaretini besleyen sınıfsal zemindir. Ticaretin hem küresel akış yönü hem de kişilerarası durumu, tedarikçilerin zenginler ve bağışçıların ise yoksullardan oluştuğu sonucu ortaya koymaktadır. Özellikle yoksul ülkelerdeki felaketler (savaş veya doğa olayları) organ, doku ve kadvra ticareti yapan beden simsarları için bir fırsattır. Örneğin 2004’de Endonezya’da meydana gelen Tsunami felaketinden sonra beden simsarları, mülteci kampında yaşamak zorunda kalan çok sayıda yoksul insanın böbreklerini ortalama bin dolardan alıp piyasada satmışlardır (Carney, 2011: 89). Organ ve kadvra ticaretinin küresel akış yönü de ülkeler

arası eşitsizlik ve gelişmişlik seviyesi ile ilişkilidir. Gelir adaletsizliğinin yoğun olduğu, gelişmemiş ya da gelişmekte olan ülkeler organ ve kadavra ticaretinde *tedarikçi* ülke konumunda iken (Hindistan, Çin, Pakistan, Filipinler gibi), gelişmiş ülkelerin *alıcı* konumunda (ABD, Almanya, İngiltere, Kanada) olduğunu söylemek mümkündür (Albaran vd., 2017: 6). Yoksul ülkeler etrafında ortaya çıkan bu “organ nakli turizmi”nde, bir organ nakli için oluşan tüm maliyet 20.000 ile 200.000 dolar arasında değişmektedir (Martin, 2019).

Organ ticareti günümüzde küresel bir beden ve yoksulluk istismarı meselesidir. Aslıhan Sanal’ın da belirttiği üzere marjinal ve gizli bir olgudan ziyaden tıbbın ekonomik bir meslek dalı haline gelmesiyle ortaya çıkan bir çeşit “iş”tir (Sanal, 2013: 32). Biyoteknoloji şirketleri, tıbbi eğitim veren kurumlar, organ nakliyle uğraşan özel tıbbi kurumlar, hastaneler, bilim insanları, araştırmacılar, ilaç ve kozmetik endüstrisi, silah ve patlayıcı imal eden şirketler piyasadan organ, doku ve kadavra talep eden başlıca sahalardır (Cheney, 2006: 16-17). Bu alıcılara organ, doku ve kadavrayı temin eden, “bağışçılar” ile şirketler ve kurumlar arasındaki bağı sağlayanlar ise kendilerini “broker” olarak adlandırmaktadır. Örneğin Ukrayna’dan ABD’deki beş donör şirketine doku ve kadavra tedarik eden bir kişi yargılandığı mahkemede kendisini “human tissue broker” yani “insan doku sımsarı” olarak tanımlamıştır (Willson vd., 2012: 24). Michael Mastromarino isimli bu sımsar, mahkemede, ABD’deki büyük donör şirketlerinden biri olan *RTI Donor Services* ile olan işbirliğini anlatmıştır (Willson vd., 2012: 25). ABD’deki donör şirketleri Doğu Avrupa’daki morglardan beden sımsarları aracılığıyla kadavra ve organ almaktadır. Ailelerin rızası olmadan cesetlerden doku alınıp satıldığı ortaya çıkınca buradaki sımsarlar ile donör şirketleri arasındaki illegal ilişki de açığa çıkmıştır (Willson vd., 2012: 29-30). Dolayısıyla beden sımsarları, küresel donör şirketlerinin ve biyoteknoloji endüstrilerinin karanlık ve gizli yönünü ifade etmektedir.

Organ, doku ve kadavra ticaretinin günümüzde geldiği nokta, bu piyasayı bir “borsa” olarak nitelendirmeye varacak denli arz-talep ilişkisi ile şekillenen kendi içinde dinamik bir finansal alana dönüştürmüştür. Annie Cheney, kadavra ve beden parçalarının yeraltı ticaretini araştırdığı çalışmasında her yıl ABD’de on binlerce kadvranın bu ticaretin bir parçası haline getirildiğini aktarır. Cheney’e göre söz konusu ticarileşme ile her beden parçası kullanım durumuna göre 10 bin ila 100 bin dolar arasında bir fiyatla piyasada dolaşmaktadır (Cheney, 2006: 8). Cheney’in araştırmasına göre kadavra ve beden parçalarını piyasadaki alıcılarına tedarik eden beden simsarları genelde morg görevlileri, bağımsız şirketler, cenaze evleri ve krematoryum sahiplerinden oluşmaktadır (Cheney, 2006: 16-17).

Günümüzde, ABD’de tıp eğitiminde yaklaşık 10.000 kadavra kullanılmaktadır. ABD’de birçok tıp fakültesi yeraltı beden ticaretinin hem alıcısı hem de tedarikçisidir. Bazı tıp fakülteleri düzenli olarak beden simsarları ile iş yapmaktadır. Güneybatı Texas Üniversitesi, Kansas Üniversitesi Tıp Fakültesi, Washington Üniversitesi Tıp Fakültesi, Tulane Tıp Okulu ve Shreveport’taki Louisiana Eyalet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Merkezi’nin beden simsarları ile çalıştığı tespit edilmiştir (Cheney, 2006: 101). Bununla birlikte cerrahlar için lisansüstü seminerler düzenleyen ve son geliştirdikleri tıbbi cihazları tanıtmak için insan bedeni parçalarını kullanan biyomedikal şirketleri tarafından düzenlenen ticari seminerlerde de kadvralar kullanılmaktadır. “Taze cesetler” ayrıca araştırma deneyleri ve çeşitli cerrahi ve kozmetik ürünlerin üretiminde de hammadde işlevi görmektedirler. Örneğin, kemikler, macun haline getirilerek periodontal cerrahide kullanılmakta; kalp kapakçıkları canlı insanlara nakledilebilmekte; cilt ise yanık kurbanlarının tedavisi için kullanılabilenekte veya saklanabilmektedir (Cheney, 2006: 17).

Beden simsarları, “bilimin ve tıbbın geleceğine hizmet” söylemi altında ticari faaliyetlerini perdelemekte ve böylece yaptıkları işe etik bir çerçeve kazandırmaya çalışmaktadırlar. Cheney’in araştırmasına göre beden simsarlarının birçoğu morg görevlilerinden çıkmaktadır zira beden morga girişinden itibaren hırsızlık için çok fazla fırsat oluşmaktadır. Benzer şekilde yakınları tarafından yakılması için kremasyona verilen cesetler de savunmasızdır. Krematoryum operatörü çok eğitilmiş veya piyasaya aşina ise, kadavrayı krematoryumda yakmadan önce bir beden parçasını rahatlıkla çıkarıp satabilmektedir. Cheney’in de ifade ettiği üzere bir beden yakıldıktan sonra, herhangi bir parçasının eksik olup olmadığını bilmenin bir yolu yoktur (Cheney, 2006: 24). Bu nedende ABD’de krematoryum sahipleri ile tıbbi eğitim veren şirketler ve biyoteknoloji endüstrisi arasında ticari bir bağ oluşmuştur. ABD’de birçok krematoryum sahibi daha fazla kazanç getirdiği için biyoteknoloji şirketlerin de teşvikiyle beden simsarına dönüşmüştür (Cheney, 2006: 30).

Beden simsarlığı, mesleğin kötüye kullanımı (örneğin morg görevlilerin beden parçalarını satması) ile birlikte yoksulluğun istismarı üzerine kuruludur. ABD’de cenaze masraflarının çok yüksek olması, yakınları yeni ölmüş kişileri beden simsarlarının av sahasına dönüştürmektedir. 2017 tarihinde Reuters’ta, yayınlanan “The Body Trade” (Beden Ticareti) başlıklı bir makalede, günümüzde yoksulların bedenleri, kadvraları ve organları üzerinden işleyen ticaretin geldiği boyut ve ceset ekonomisi etrafında oluşan devasa borsa anlatılmaktadır. Makalede, günümüzde kadvra ve organlar etrafında gelişen bir borsanın ve bu borsada faaliyet gösteren beden simsarlarının oluştuğunu ve ABD’de yalnızca dört bölgede 2011-2015 yılları arasında 50 bin beden ve 182 bin beden parçasının ticaretinin yapıldığı bilgisi verilmektedir (Grow ve Shiffman, 2017). Makalede verilen bilgilere göre finansal borsada olduğu gibi beden borsasında da fiyatlar dinamik ve değişken bir karakter arz etmektedir. Örneğin, bu piyasada, gövde için 3 bin 575, kafa için 500, ayak için 350 ve omurga için 300

dolar ücret talep edilmektedir (Grow ve Shiffman, 2017). Makale beden simsarlarının yöntemleri konusunda da bilgi vermektedir. Örneğin ABD’de faaliyet gösteren *Nevada Donor Network* (Nevada Donör Ağı), cenaze salonlarında broşür dağıtarak ölen yakınlarının yasını tutan ailelere pahalı cenaze masraflarından kurtulmanın bir yolunu önermektedir. Bu öneri, ölen yakınlarının bedenlerinin “tıbbi araştırmaların ilerlemesi” için bağışlanması ve karşılığında cenaze masraflarına destek ve ücretsiz ölü yakma teklifine dayanmaktadır (Grow ve Shiffman, 2017). Beden simsarları cenaze sektörü ile danışıklı olarak çalışmaktadır. Cenaze şirketleri beden simsarlarının potansiyel bağışçılara erişimini sağlamaktadır. Bu işbirliği ile yakınlarını kaybeden insanlar bağış yapmaları için teşvik edilmektedir. Bazı cenaze şirketleri aynı zamanda beden simsarlığı işi de yapmaktadır. Makaleye göre son derece denetimsiz bir pazarda yoksullar, ölen yakınlarının bedenlerini şirketlere vermekte, şirketler de müşterilerinin taleplerine göre kadvraları ya bütün halinde ya da parçalara ayırıp satmaktadırlar. Geçmiş yüzyıllardaki “mezar soyguncularına” (Grow ve Shiffman, 2017) benzetilen bu durum, şirketlerin muhtaç ve yoksul aileleri hedef alma stratejilerine dayanmaktadır. Kadavra ticareti konusunda araştırma yapan hukuk profesörü Ray Madoff, ABD’de “cesetler için büyük bir pazar” oluştuğunu ve bu bedenleri kimin aldığını ve onlarla ne yaptıklarının çok fazla bilinmediğini belirtmiştir (Grow ve Shiffman, 2017).

Bu denetimsiz pazar, yoksulların ölü bedenlerini şüphesiz her türlü istismara açık hale getirmiştir. Binlerce beden parçası yakınlarına verilen bilgiler haricinde kullanılmış, bağışçılar yanıltılmış, kimi bedenler tıbbi aletler yerine motorlu testerelerle parçalanmış, beden parçaları sağlıksız koşullarda saklanmış ve ölümler bu iş için özel olarak tasarlanmış uygun yakma alanları yerine tıbbi atık yakma yerlerine atılmıştır. İstismarlar bunlarla ve sadece piyasadaki aktörlerle sınırlı değildir. Arizona’da bir beden simsarına bağışlanan 20 ceset, yakınlarının rızası

olmadan ABD ordusunun patlama deneylerinde kullanılmıştır (Grow ve Shiffman, 2017).

Şüphesiz milyonlarca doların ve her türlü usulsüzlüğün ve istismarın döndüğü bu pazarda boy gösteren şirketler “yardımseverlik” ve “hayırseverlik” ideolojisi etrafında örülmüş reklam dilini kullanmaktadırlar. Bunun örneğini Reuters’ın araştırmasına konu olan *Nevada Donor Network* isimli şirketin web sitesinde yer alan ve bağış yapmayı teşvik ettiği şu sözlerinde görebiliriz: “Birisi bağış için “evet” dediğinde binlerce hastaya umut verir” (www.nvdonor.org). Şirketin sitesinde yer alan ifadelere göre bağış yapma kararı “kahraman” olma kararıdır.

4. SONUÇ

Yaşam bilimleri ve neoliberal kapitalizmin eklemelenmesi ile biyopolitikanın biyolojik yaşamı kuşatma biçiminde de yeni stratejiler ortaya çıkmıştır. Bu eklemelenmenin hem nedeni hem de sonucu olan biyoteknoloji endüstrisinin gelişmesiyle günümüzde yaşam, bilim ve kapitalizm arasındaki ilişki de dönüşmüştür. Neoliberal yeni biyopolitika, canlı yaşamını ve bedenleri daha incelikli bir biçimde siyasal ve iktisadi hesapların odağına yerleştirmiştir. Bu süreci anlamamıza yardımcı olan biyokapitalizm kavramı, şirketleşme, sınırsız metalaşma ve güvencesizleştirme üzerine kurulu neoliberal iktisadi mantık ile canlı yaşamının incelikli noktalarını (DNA, hücreler, dokular başta olmak üzere) kuşatan biyopolitikanın iç içe geçtiği bir yönetimselliği ifade eder.

DNA ve genetik araştırmaları, organ ve doku naklinde tıbbi bilgi ve pratiğin ilerlemesi, sağlık ve ilaç endüstrisinde yaşanan yenilikler ve biyoteknoloji endüstrisinin gelişmesi, insan yaşamına dair önemli olanaklar ve sağlık sorunlarına çözümler getirdiği bilinmektedir. Ancak tüm alanlardaki ilerlemelerin *distopik* diyebileceğimiz karanlık bir yönü de bulunmaktadır. Bu çalışmada tartışıldığı üzere biyokapitalizmi doğuran sektörlerin karanlık

yönlerinin cisimleşmiş hali, beden ticaretiyle uğraşan ve literatürde “body brokers” yani beden simsarları olarak adlandırılan “meslek” aktörlerinin ortaya çıkışıdır. Bu çalışmada tartışıldığı üzere neoliberal yeni biyopolitikayı iki yönüyle özetlemek mümkündür: Epistemolojik ve ekonomi-politik düzeyde biyokapitalizmin ortaya çıkışı ve somut iktisadi düzeyde beden simsarlığı gibi bir mesleğin oluşması.

Beden simsarları, organ, doku ve kadavra talep edenler (bunlar çoğunlukla tıbbi alanda faaliyet gösteren kurumlar, biyoteknoloji şirketleri, organ nakli şirketleri, ilaç, kozmetik ve savunma sanayide faaliyet gösteren şirketlerden oluşmaktadır) ile bunların temin edileceği insanlar arasında aracılık yapan ve bu aracılığı yaptığı için komisyon alan kişilerdir. Bu kişiler çoğunlukla morg görevlileri, krematoryum sahipleri ya da bir şekilde bu ticaretin parçası haline getirilmiş kişilerden oluşmaktadır. Beden simsarları, piyasanın taleplerini, genellikle yoksul olan “bağışçıları” yanıltarak, manipüle ederek ya da yakınlarının haberi olmadan cesetlerin organlarını ve kadvralarını çalarak sağlamaktadırlar. Organ, doku ve kadvraların fiyatları da arz-talep yoğunluğuna göre şekillenmektedir. Günümüzde ciddi bir finansal boyuta ulaşan organ, doku ve kadavra ticareti ile bir “beden borsası” oluşmuştur. Özellikle ABD’de denetimsiz ve illegal bir şekilde işleyen bu “organ, doku ve kadavra piyasası” birçok istismarı (bedenlerin tıbbi amaçların dışında kullanımı, bedene yönelik uygunsuz işlemler vs.) beraberinde getirmiştir.

KAYNAKÇA

- Abelson, P.H. (1987). "Rekombinant DNA Araştırmalarının Yönetilmesi". *Biyoteknoloji, Genetik Mühendisliği ve İnsanlığın Geleceği*. (Der.) Earl D. Hanson ve Sandra Panem. Çev., Erhan Göksel ve Alaeddin Şenel. Ankara: V Yayınları.
- Albaran, E.S., Santos, D., ve Duarte, N., (2017). "Introduction to the International Trafficking of Organs". *The Global Observatory of Transnational Criminal Networks*, Research Paper No. 12. Colombia: VORTEX Working Papers.
- Bennett, R.M. & Wilson, M. (2010). "Commodified Cadavers and the Political Economy of the Spectacle". *International Political Sociology*. Volume:4, Issue: 2: 159-177.
- Carney, S. (2011). *The Red Market: On the Trail of the World's Organ Brokers*. New York: William Morrow.
- Cheney, A. (2006). *Body Brokers: Inside America's Underground Trade in Human Remains*. New York: Broadway Books.
- Cooper, M. (2008). *Life as Surplus: Biotechnology and Capitalism in the Neoliberal Era*. Seattle: University of Washington Press.
- Deleuze, G. (2006). "Denetim Topluları Üzerine Ek". *Müzakereler*. Çev. İnci Uysal. İstanbul: Norgunk Yayınları.
- Donady, J.J. (1987). "DNA Nedir?". *Biyoteknoloji, Genetik Mühendisliği ve İnsanlığın Geleceği*. (Der.) Earl D. Hanson ve Sandra Panem. Çev., Erhan Göksel ve Alaeddin Şenel. Ankara: V Yayınları.
- Foucault, M. (2003). *Cinselliğin Tarihi*. Çev. Hülya Uğur Tanrıöver. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2015). *Biyopolitikanın Doğuşu*. Çev., Alican Tayla. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Grow, B. ve Shiffman, J. (2017). "The Body Trade".

- <https://www.reuters.com/investigates/special-report/usa-bodies-brokers/>
- Haraway, D.J. (2010). "Siborg Manifestosu: Yirminci Yüzyılın Sonunda Bilim, Teknoloji ve Sosyalist Feminizm". *Başka Yer*. (Der. ve Çev. Güçsal Pusar). İstanbul: Metis Yayınları.
- Harvey, D. (2015). *Neoliberalizmin Kısa Tarihi*. Çev. Aylin Onacak. İstanbul: Sel Yayınları.
- Işık, İ.E. (2004). *Gen-Politik*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Kiefer, B.I. (1987). "Rekombinant DNA: Yolaçtığı Tartışmalar ve Sahip Olduğu Gizli Güçler". *Biyoteknoloji, Genetik Mühendisliği ve İnsanlığın Geleceği*. (Der.) Earl D. Hanson ve Sandra Panem. Çev., Erhan Göksel ve Alaeddin Şenel. Ankara: V Yayınları.
- Larry, R. (2004). "The Organ Trade: A Global Black Market; Tracking the Sale of a Kidney on a Path of Poverty and Hope". *New York Times*, May 23.
- Lemke, T. (2013). *Biyopolitika*. Çev. Utku Özmkas. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Lundin, S. (2015). *Organs for Sale: An Ethnographic Examination of the International Organ Trade*. New York: Palgrave Macmillan.
- Martin, K. (2019). "Cut And Run: The Black Market in Organ Trafficking". <https://www.magellantv.com/articles/cut-and-run-the-black-market-in-organ-trafficking>
- Marx, K. (2011). *Kapital: Cilt:1*. Çev. Mehmet Selik-Nait Satlıgan. İstanbul: Yordam Yayınları.
- Öner, F. (2001). "İnsan Genom Projesinin İlginç Sonuçları ve Sağlık Alanına Getirecekleri". *FABAD*, 26: 59-60.
- Preciado, B. (2008). "Pharmaco-pornographic Politics: Towards a New Gender Ecology". *Parallax*, Volume: 14, No: 1: 105–117.
- Rajan, K.S. (2012). *Biyokapital: Genom Sonrası Hayatın Kuruluşu*. Çev., Ayşe Deniz Temiz. İstanbul: Metis Yayınları.

- Sanal, A. (2013). *Yeni Organlar, Yeni Hayatlar*. Çev., Selin Siral. İstanbul: Metis Yayınları.
- Sharp, L.A. (2006). *Strange Harvest: Organ Transplants, Denatured Bodies, and the Transformed Self*. Berkeley: University of California Press.
- Swanson, R.A. (1987). "Bilim ve İş Çevreleri: İnsanın Gereksinimlerinin Karşılmasında Elele". *Biyoteknoloji, Genetik Mühendisliği ve İnsanlığın Geleceği*. (Der.) Earl D. Hanson ve Sandra Panem. Çev., Erhan Göksel ve Alaeddin Şenel. Ankara: V Yayınları.
- Tuğ, A., Hancı, H., Balseven, A. (2002). "İnsan Genom Projesi: Umut mu Kabus mu?". *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*. 11 (2): 56-57.
- Yu, J. ve Liu, J. (2009). "The New Biopolitics". *Journal of Academic Ethics*. 7:287-296.
- Willson, K., Lavrov, V., Keller, M. ve Hudson, M. (2012). "Body Brokers Leave Trail Of Questions, Corruption". *Skin & Bone: The Shadowy Trade in Human Body Parts*. <https://cloudfront-files-1.publicintegrity.org/documents/pdfs/SkinBone.pdf>

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

This study aims to discuss the implications of the emergence of the biotechnology industry, the development of organ transplants and the introduction of the cadaver in the biotechnology industry, the field of health (medical education, medical companies, the pharmaceutical industry) and the cosmetic industry in terms of its effects on the concept of neoliberalism and biopolitics. The study seeks to answer the question of how we can rethink the relationship between neoliberalism and biopolitics today with these three developments that directly concern biological life. Along with these developments, new biopolitical strategies surrounding biological life have been added, and the relationship between life sciences and capitalism has been restructured around these strategies.

The biotechnology industry, companies engaged in education, research and development in the field of health, hospitals, the pharmaceutical and cosmetics industry need more and more biological materials every day to produce both information and products. The concrete counterpart of this biological material is the organ, tissue and cadaver. Today, the result of this demand is that the body trade has reached millions of dollars in volume, and hundreds of thousands of cadavers, organs or body parts (tissue, blood, etc.) circulate at the prices determined in line with the supply-demand relationship in the market. With the spread of the said trade, new concepts have emerged not only about the sector itself but also about the actors of the sector and those performing this "profession". In the literature, the intermediaries that supply their body and parts to the customers of the body exchange are called "body brokers".

This study is one of today's dominant neo-liberal paradigm of biopolitics, which discusses theoretical practice around the other two results: Biocapitalism and body brokers. Biocapitalism expresses the theoretical result and articulation of neoliberalism and biopolitics around new developments (such as the biotechnology industry). Body brokers, are an embodied example of this neoliberal new biopolitics, that is, biocapitalism. Therefore, to summarize or exemplify biocapitalism with a profession, it would not be wrong to say that it will be body brokers.

2. *Biocapitalism: Life Sciences and Integration of Capitalism*

Today, discussions on how living life and the human body are affected by new medical developments and technologies are carried out on the basis of articulations, discursive transitions and strategic partnerships between science and neoliberalism. Neoliberalism, which dominates today's capitalism, is based on a theory that every element of life is commodified, precariousness becomes

the norm, and market exchange guides not only the general logic of the system, but all human actions and relationships.

The concept of biocapital is a conceptualization that indicates the biopolitical aspect of today's capitalism. Rajan theorizes the concept of biocapital by synthesizing Foucault's concept of biopolitics and Marx's thoughts on the exchange and circulation of commodities. According to Foucault, biopolitics was the introduction of processes related to biological life into the focus of political accounts and the emergence of a new form of power that followed strategies to regulate biological processes. Biopolitical strategies were necessary to transform the population and society in line with this imagination. Therefore, there is a biopower structure where biological existence is politicized and economized in line with neoliberal principles, and this is an aspect of biocapitalism.

Another theoretical aspect of biocapitalism is based on Marx's thoughts on exchange and circulation. According to Marx, the condition that something is a commodity is that it can be exchanged. Commodities circulate in the market and are exchanged with other commodities, and in modern capitalism, the only means of exchange is money. Rajan explains the emergence of biocapitalism, which he described as a new relationship between knowledge, money and biological material, with the development of genome research and the biotechnology industry. Biotechnology companies have gained a database by industrializing genome research that reveals the most subtle aspects of human biology and transformed the information produced from it into capital accumulation. The pharmaceutical industry has been the most influential industry in this process.

3. Conclusion and Discussion

Organ and tissue trade constitutes an important dimension of the commodification of the body as a biological material with biocapitalism. With biocapitalism, the human body is almost seen as a "treasure" (internal organs, tissue, bone marrow, reproductive organs, blood, plasma, hair and even trunk). Especially cadaver trade has become a lucrative area and it is called "body market" (body shop) has become the medical practice in the USA. At this point, the problem arises how to supply the biological material needed by biocapitalism, namely the bodies. The emergence of body brokers, namely body brokers (brokers) can only be understood in this context. The demands of the pharmaceutical industry, the privatization of organ transplant institutions, the development of the cosmetic industry and the weapon companies' willingness to use human bodies in their experiments, with the name in the literature, body brokers, namely body brokers, emerged as one of the important but secret actors of this new economy field. It has interests. Body brokers are often intermediaries that ensure the circulation of tissues, organs and dead bodies in

the market with illegal and unethical methods and meet the demands of this market.

Because it provides mediation between body brokers, those who demand organs, tissues and cadavers (these are mostly medical institutions, biotechnology companies, organ transplant companies, companies operating in the pharmaceutical, cosmetics and defense industries) and the people to whom they will be provided. are the people who take commission. These people mostly consist of mortuary officers, crematorium owners or people who somehow have become part of this trade. Body dealers often fulfill the demands of the market by misleading, manipulating donors or stealing the bodies and cadavers of the bodies without the knowledge of their relatives.